

## ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ З КИТАЮ ДО НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

© Божко Н. М., 2016  
<http://orcid.org/0000-0001-5009-9967>

*Статтю присвячено аналізу етнопсихологічних особливостей молодих китайців - єдиних дітей у родині, що потрапляють у нове для них соціокультурне середовище, аналізуються проблеми фізіологічної, соціально-психологічної та академічної адаптації. Особлива увага приділена відмінностям китайської та української форм навчання у вищій школі та специфіці спілкування студентів та викладачів. У статті порушується проблема взаємовідносин сучасної китайської молоді всередині своєї родини та зі своїми однолітками в полікультурному оточенні. Наводяться результати аналізу вивчення соціологами КНР системи моральних цінностей у сучасних молодих китайців, що й сьогодні відповідає головним твердженням вчення Конфуція: чесність, патріотизм, шанування батьків, цілісність, виконання обіцянок, ввічливість, скромність, почуття вдячності. Представлена інформація може допомогти викладачеві зорієнтуватися в умовах моно- або поліетнічної навчальної групи та уникнути ситуацій взаємного непорозуміння.*

**Ключові слова:** адаптація, полікультурний, поведінковий стереотип, студенти, Китай, навчальний процес, Україна.

**Божко Н. М. Особенности адаптации студентов из Китая к учебному процессу в высших учебных заведениях Украины.**

*Статья посвящена анализу этнопсихологических особенностей молодых китайцев - единственных детей в семье, попадающих в новую для них социокультурную среду, анализируются проблемы физиологической, социально-психологической и академической их адаптации. Отдельное внимание уделено значительным отличиям китайской и украинской форм обучения в высшей школе и специфике общения студентов и преподавателей. В статье затрагивается проблема взаимоотношений современной китайской молодежи внутри своей семьи и со своими сверстниками в поликультурном окружении. Приводятся данные результатов анализа изучения социологами КНР системы нравственных ценностей у современных молодых китайцев, что и сегодня соответствует основным установкам учения Конфуция: честность, патриотизм, почитание родителей, цельность, выполнение обещаний, вежливость, скромность, чувство благодарности. Представленная информация поможет преподавателю сориентироваться в условиях моно- или полиэтнической группы и избежать ситуаций взаимного непонимания.*

**Ключевые слова:** адаптация, поликультурный, поведенческий стереотип, студенты, Китай, учебный процесс, Украина.

***Bozhko N. M. Features of adaptation of Chinese students to the educational process in higher educational institutions of Ukraine.***

*The article «Features of adaptation of Chinese students to the educational process in higher educational institutions of Ukraine» is devoted to the analysis of certain characteristics of this student group. The analysis of some ethnic and psychological characteristics of young Chinese who are the only child in their families and get into the new socio-cultural environment is carried out in the article; the problems of their physiological, psycho-social and academic adaptation are analyzed. Special attention is paid to the differences of Chinese and Ukrainian forms of learning in high school and the specificity of communication of students and teachers. That is why there is still no consensus as for which groups should have classes in Russian language and other subjects – mixed or ethnically homogeneous ones. The article addresses the issue of the relationships of modern Chinese youth within their family and with their peers in a multicultural environment. The data of analysis of the results of the study by sociologists Chinese system of moral values of today's young Chinese, that corresponds to the basic settings of Confucius teachings: honesty, patriotism, respect for parents, integrity, keeping promises, courtesy, modesty, gratitude are given. This information will help the teacher to understand conditions of mono- or multi-ethnic groups and to avoid situations of mutual misunderstanding.*

**Key words:** adaptation, multi-cultural, behavioral stereotype, students, China, the learning process, Ukraine.

**Постановка проблеми.** Інтернаціоналізація та глобалізація економіки та культури сприяють залученню до міжкультурних та освітніх контактів найширшого кола носіїв різних етнічних культур. Сьогодні студентство складає значну їх частину. Серед них освітні мігранти з Китаю.

Для значної кількості країн найбільш престижним є отримання вищої освіти за кордоном. Перші представники громадян цієї держави приїжджали на навчання до України ще з кінця 40-х років ХХ століття. Тому накопичений певний досвід роботи з ними, особливо у викладачів-мовознавців. Хоча, незважаючи на це, у роботі з даним контингентом учнів є певні труднощі.

У навчанні новій (російській або українській) мові, що засвоюється представником іншої культури з метою отримання освіти, має місце процес спілкування, який включає професійне, ділове та міжкультурне спілкування (в нього входить і спілкування на побутовому рівні). Метою цього є досягнення достатнього рівня комунікативної компетенції.

Чим більше інформації має викладач щодо особливостей національно-культурної специфіки тих, кого навчає, тим більше він буде мати успіху у своїй педагогічній діяльності. А для учня знайомство з новою для нього мовою допомагає бути більш успішним у майбутній професії. Це також відкриває широкі можливості для проникнення в іншу культуру і, відповідно, новий світ, який стане доступним через нову мову.

**Аналіз останніх джерел і публікацій, які вивчають виділену проблему і на які спирається автор.** Означена проблема має досліджуватися з урахуванням сучасних досягнень етнопедagogіки, етнокультурології та етнопсихології. Суттєвий внесок у розробку даного напрямку внесли роботи

І.І. Халесвої, Ю.М. Караулова, В.Г. Костомарова, В.Г. Верещагіна, Е.І. Пассова, А. Вежбіцької, Т.Г. Стефаненко, Є. Афонасенко, Т.М. Балихіної, М.Л. Доржиєвої, К.М. Тертицького, В.Я. Сидіхменова, Н.А. Спешнева, С.М. Широкогорова, Тань Аошуаня, Чу Шуся та інших. Ці питання активно обговорюються на конференціях і семінарах мовознавців, які працюють з іноземцями, а також психологів та культурологів. Крім того ця тематика достатньо успішно розробляється викладачами харківської школи методики викладання мови. Відповідно до цього, знання про ментальність, характеристики етнічної культури та психології китайців та місце даного народу серед інших народів світу представляє безсумнівний інтерес для тих, хто вводить їх у простір нової мови та культури.

**Мета даної статті** – розкрити особливості адаптації студентів-вихідців з Китаю до навчання у ВНЗ України.

У нашому дослідженні ми звернемося до аналізу характеристик молодих представників даного етносу, які складають певну частину контингенту іноземців, що отримують освіту в Україні. Хоча проблема їхніх особливостей та культурної та мовної поведінки вивчається вже достатньо давно, в реальній педагогічній діяльності у викладача, який працює з ними, часто виникають питання, що вимагають, але не завжди знаходять відповідей.

Китайці, як і всі іноземні студенти, що навчаються у вищих навчальних закладах України, стикаються з багатьма труднощами та проблемами. В першу чергу, це проблеми фізіологічної, соціально-психологічної та академічної адаптації. Всі ці адаптаційні процеси взаємопов'язані, жодна проблема не вирішується незалежно від інших.

**Основний зміст.** Аналіз практики навчання свідчить, що процес адаптації іноземних студентів з різних країн і регіонів дуже відрізняється. Вихідці з Китаю проходять цей період достатньо складно. Особливі труднощі виникають у перший рік навчання. Більшість викладачів і методистів сходяться у думці, що для цього контингенту учнів було б раціональним збільшення терміну навчання на підготовчому факультеті. Хоча китайські студенти, на відміну, наприклад, від африканців, достатньо легко пристосовуються до кліматичного середовища, їхня соціально-психологічна адаптація, яка розуміється, як вступ іноземного студента до системи міжособистісних відносин, як пристосування особистості до групи, взаємовідносин у ній, як прояв власного стилю поведінки, здійснюється зі значними труднощами.

Проблема полягає в тому, що, за словами самих китайських студентів, їм важко адаптуватися, наприклад, до навчального режиму, який відрізняється від режиму дня в китайських навчальних закладах. Так, відсутність обідньої перерви, яку студенти у себе на батьківщині використовують не лише для прийому їжі, але й для відпочинку, що веде до неуважності під час занять, появи почуття втоми, зниження успішності. Крім того, китайські студенти, як правило, не вступають у близькі контакти зі студентами з інших країн, тому опиняються у певній мовній ізоляції, як у навчальній аудиторії, так і у особистому житловому просторі, який вони воліють розділяти переважно з представниками своєї національності.

Проблемою для них є і те, що більшість моделей занять в українській вищій школі для китайських студентів є новою формою навчання, відмінною від прийнятих на батьківщині, тому що у Китаї багато уваги приділяється механічному заучуванню довідкового матеріалу. Крім того, на батьківщині вони складають іспити письмово (зрозуміло, рідною мовою). Внаслідок цього величезні труднощі студенти відчують при усних відповідях на заняттях та іспитах, тим паче, що повинні складати їх нерідною, дуже складною для них, мовою вперше.

Більшість із студентів легко засвоюють граматичний та лексичний матеріал, тому що володіють відмінною зоровою пам'яттю, яка сформована під час вивчення ієрогліфів китайської мови. Але наявність значних відмінностей у фонетиці заважає швидкому засвоєнню мовних навичок. Цей процес відбувається дуже повільно. Тому різного роду усні фонетичні, лексичні та граматичні вправи з

багаторазовим повторення мають особливе значення. Вони нададуть студентам можливість у більш-менш звичній формі закріплювати матеріал.

Підкреслимо, що китайська традиція викладання мови головну увагу приділяє двом видам мовної діяльності: письму та читанню. Тож навчання китайців аудіюванню та мовленню російською мовою потребує певної відмови від звичних стандартів. До того ж головною метою засвоєння російської мови є досягнення достатнього рівня міжкультурної комунікації через комунікативно-орієнтоване навчання. А саме воно становить для китайців значну проблему, тому що вони, особливо на основному етапі, не готові до спонтанного мовлення та аудіювання. До того ж до цього часу не існує єдиної думки, в яких групах – змішаних або в етнічно однорідних, тобто в суто китайській аудиторії – слід вести заняття з мови та інших предметів. Частина викладачів-методистів вважає, що більш ефективно здійснюється навчання у змішаних групах і потоках, тому що за таких умов у китайських студентів краще відбувається академічна та соціально-психологічна адаптація. Інші фахівці вважають більш ефективною роботу в етнічно однорідних групах, пропонуючи спеціальні методики, орієнтовані на урахування національних особливостей китайців.

Більша частина молодих китайців має достатньо чітку мотивацію – можливість отримання іноземного диплому, який допоможе в подальшій кар'єрі та забезпечить повагу на батьківщині. Заради цього вони готові подолати численні труднощі та пристосуватися до нового культурного та мовного середовища. При цьому китайці зазвичай не прагнуть до зближення з представниками інших культур, обирають проживання на квартирах у оточенні власних етнофорів, традиційну їжу, яку готують самі, перегляд китайських фільмів – тобто спілкування китайською мовою. Все це призводить до того, що більшість з них після підготовчого факультету все ще відчують серйозні труднощі у мовній комунікації. Хоча зрештою старанність та зубріння роблять свою справу і у завершальній стадії навчання більшість з них у спілкуванні достатньо успішні.

Всім відомо, що сучасні китайці радикально відрізняються від тих, хто у 40-50-ті роки минулого століття приїжджав на навчання з тодішнього комуністичного Китаю. Головним чином це молоді люди у віці близько 20-22 років, які здебільшого обирають гуманітарні спеціальності, добре володіють комп'ютером, але, на жаль, практично не підготовлені до життя в нашій країні. Найбільш складним для них стає формування нового «мовного бачення»,

пов'язаного з радикальною корекцією поведінкових стереотипів (в тому числі і у відносинах «студент-викладач»).

До того ж, у зв'язку з демографічною політикою сучасного Китаю, ми, як правило, маємо справу з єдиними синами чи дочками у своїй родині, що також позначається на їхньому світосприйнятті та поведінці.

За результатами аналізу системи моральних цінностей, проведеного соціологами КНР, у сучасних молодих китайців була виділена наступна ієрархія найбільш важливих для респондентів: чесність, патріотизм, шанування батьків, цілісність, виконання обіцянок, ввічливість, скромність, почуття вдячності. Ці дані в цілому підтверджують прихильність молоді до традиційних китайських звичаїв та порядків. Так, китайська молодь вважає найбільш важливою «чесність» – традиційну моральну настанову, що високо цінується за умов, коли соціальні контакти обмежуються рамками родини та сусідства; при цьому менш цінують «виконання обіцянок» – сучасну моральну настанову, значущу за умов ринкових відносин.

Навчання в іншій країні, коли ти відірваний від батьків, серед представників нової, чужої для тебе культури – серйозне випробування. Але треба пам'ятати, що моральний ідеал конфуціанства – особисте вдосконалення, невпинне «переборювання себе» (се цзи), тобто Шлях «Дао», подвижництво, в якому людина духовно мужніє, олюднює сам себе, причому робить це неодмінно у спілкуванні з іншими [2:133].

До середини ХХ ст. кожному китайцю було притаманне своєрідне розчинення у родині при повному підпорядкуванні особистих інтересів до її потреб. Незважаючи на це, останнім часом інститут родини у Китаю зазнав значних змін, хоча ця відмінна риса китайської культури продовжує істотно впливати на родинне життя китайців. Так званий «культ кровного споріднення» є характерною рисою китайської культури [1].

Статус дружини, матері, господині у китайській родині з давніх часів був невисоким і ґрунтувався на трьох конфуціанських заповідях про покори: жертвувати собою заради батька, потім жертвувати собою заради чоловіка та заради сина. В. Я. Сидихменов щодо цього зазначає: «Мати сина було метою шлюбу і великим щастям для родини. Це знайшло відображення і в приказках: «Виростиш сина – забезпечиш старість, збереш зерно – запобіжиш голоду»; «І сина, і поле треба мати свої» [5: 392(переклад автора)]. На жаль, сформована

століттями традиція прагнути до народження синів на початку ХХІ століття призвела країну до серйозних демографічних проблем.

Китайська родина століттями була єдиним цілим. І якщо один з її членів у чомусь зростав і досягав високого службового рівня, то вся його родина в очах оточуючих досягала такого ж самого рівня. Якщо ж один з її членів скоював злочин, то і вся родина повинна була бути покарана разом із ним [5:363].

Але слід зауважити, що сьогодні суворі мораль, яка існувала раніше між чоловіком та дружиною, змінюється під впливом процесів глобалізації. Дівчата і жінки (особливо у містах) прагнуть до рівноправного становища як у родині, так і у суспільстві. Багато хто з них отримує вищу освіту і претендує на певні місця у соціумі нарівні з чоловіками. А молоді незаміжні жінки, особливо ті, що виїжджають на навчання чи на роботу за кордон, допускають дошлюбні відносини, в яких зазвичай відіграють домінуючу роль.

У певному сенсі цьому сприяло і різке зменшення числа молодих жінок у зв'язку з політикою єдиної дитини, вибір якої робився, згідно з багатовіковою традицією, на користь хлопчиків, що призвело до народження цілого покоління так званих «маленьких імператорів».

Політика народження єдиної дитини похитнула традиційні конфуціанські принципи *сяо* (синова шанобливість) і *ді* (повага до старших). Сьогоднішні діти часто є надією двох поколінь різних родин і оточені безмежною батьківською любов'ю. У сучасному китайському суспільстві кожна середньостатистична китайська родина живе за схемою «один-два-чотири», тобто на утриманні одного працюючого перебувають двоє його батьків плюс четверо діусів та бабусь. Сьогоднішній культ «маленьких імператорів» руйнує традиційну мораль, яка завжди створювала стабільність у китайському суспільстві. Тому треба пам'ятати, що сучасним викладачам доводиться мати справу, головним чином, саме з цим контингентом учнів.

**Висновки.** Отже вивчення національно-культурної специфіки та психологічних особливостей молодих представників китайського етносу є дуже важливим. Метою цього є забезпечення успішності найширшого спектру комунікації: від соціально-побутової до навчальної та професійної. Викладач, що бере участь у підготовці до акту міжкультурної комунікації, має володіти певною інформацією про своїх підопічних. Сьогодні, у зв'язку з новими соціально-економічними умовами, у визначенні моделі поведінки та дій для

досягнення обраної мети серед китайців починає переважати індивідуалістичний підхід, обумовлений бажанням особистого успіху та цінністю свободи і незалежності від існуючих певних стандартів мислення та поведінки. Ідею власного інтересу молодь у КНР все частіше розглядає як одну з найважливіших і найбільш прийнятних для ефективного функціонування у нових економічних та політичних умовах. Колективістські цінності, які тривалий час складала основу суспільства, зараз піддаються перегляду, хоча вони, відповідно до давніх традицій, мають глибоке історичне коріння та актуальні серед основної частини населення і у наш час.

Наведена стосовно даного контингенту учнів інформація може допомогти зорієнтуватися в умовах моно- або поліетнічної навчальної групи та уникнути ситуацій взаємного непорозуміння або навіть міжкультурного конфлікту та підвищити ефективність навчання.

### Література

1. Абрамова Н. А. Китайский этнос: от традиции к современности / Н.А.Абрамова. – Чита : ЧитГУ, 2011. – 111с.
2. Афонасенко Е. Особенности этнического самосознания современных китайцев / Е. Афонасенко // Ж. «Развитие личности». – М. : МГПУ, 2004, № 1. – С. 131-143.
3. Девятков А. Красный дракон. Китай и Россия в XXI веке / А.Девятков. – М., 2002. – 289 с.
4. Малявин В.В. Китайская цивилизация / В.В.Малявин. – М.: «Издательство Астрель», 2000. – 361с.
5. Сидихменов В.Я. Китай: страницы прошлого / В.Я.Сидихменов. – Смоленск: Русич, 2003. – 464 с.
6. Тань Аошуан. Китайская картина мира: Язык, культура, ментальность/ Тань Аошуан. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 240 с.
7. Тертицкий К.М. Китайцы: традиционные ценности в современном мире / К.М.Тертицкий. – М., 1994. – 347 с.
8. Чу Шуся. Речевые средства выражения коммуникативного дискомфорта в межкультурном деловом общении. Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук / Чу Шуся. – Санкт-Петербург, 2014. – 175 с.